УДК 378.147.382

Люріна Т. І.[°]

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ОРГАНІЗАТОРІВ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ У ВНЗ

У статті розглядаються деякі аспекти проблеми прикладної спрямованості іноземних мов у процесі підготовки майбутніх організаторів туристсько-краєзнавчої роботи. Розкриваються мовні взаємодії студентів у даному процесі з використанням акмеологічного підходу у формуванні комунікативної компетенції .

Ключові слова: *прикладна спрямованість, мовленнєвий взаємодія, акмеологічний підхід.*

В статье рассматриваются некоторые аспекты проблемы прикладной направленности иностранных языков в процессе подготовки будущих организаторов туристско-краеведческой работы. Раскрываются языковые взаимодействия студентов в данном процессе с использованием акмеологического подхода в формировании коммуникативной компетенции.

Ключевые слова*: прикладная направленность, речевое взаимодействие, акмеологический подход*

This article discusses some aspects of the applied orientation of foreign languages in preparation for future organizers of tourist - local history work. Disclosed language student interaction in this process using acmeological approach in the formation of communicative competence.

Keywords: *applied orientation, speech interaction, acmeology approach*

Актуальність. Конкретні програми Ради Європи, які охоплюють корінні проблеми сучасності, що стосуються Європейського співтовариства, ставлять нові завдання, вимагають пошуку нових підходів у реформуванні освіти у вищих навчальних закладах, зокрема до вивчення іноземних мов, продуктивного формування комунікативної компетенції студентів, оновлення змісту, вибору методів, форм і засобів навчання. З огляду на це актуалізується проблема використання прикладної спрямованості іноземних мов у процесі підготовки у вищих навчальних закладах майбутніх учителів до організації туристсько-краєзнавчої роботи .

Аналіз останніх публікацій показав, що в останні десятиліття в дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених простежуються різні підходи до розуміння і визначення мови як діяльності (діяльність спілкування, діяльність вербальної комунікації, мовна діяльність). Власне практичний (діяльнісний) підхід до мови грунтується на ідеях В. Гумбольдта і Ф. де Сосюра про мову як своєрідну активність (діяльність) і положеннях Л. С. Виготського про словесне значення як єдність спілкування та узагальнення і знакову опосередкованість спілкування.

[°] © Люріна Т. І., 2013 р.

Формування комунікативної компетенції студентів розглядається в педагогічній літературі як основне. Різні аспекти комунікативного навчання знайшли своє відображення в роботах Л. Мацько, Л. Пуховської, М. Вашуленка, А. Москаленко, С. Танани та ін. Питання мовного взаємодії учнів , відображені в дослідженнях Д. Вілкінза, Д. Стевіка та інших учених.

Мета статті полягає у висвітленні деяких аспектів технології використання прикладної спрямованості іноземних мов у процесі підготовки майбутніх організаторів туристсько- краєзнавчої роботи на основі акмеологічного підходу.

Вчені довели, що мовленнєва взаємодія розвивається в єдності із загальним інтелектуальним розвитком, в якому вона опосередковує становлення і якісну своєрідність функціонування вищих психічних процесів і станів, які, у свою чергу, обумовлюють саме мовленнєвий розвиток [1 ; 7]. Найважливішим методичним аспектом є спрямований, планомірний розвиток мовної взаємодії у процесі вивчення іноземної мови [2, с. 205] . Функціональне або комунікативне визначення мови стало основою для створення комунікативно орієнтованих програм навчання іноземних мов [4, с. 31]. Навчальний матеріал повинен відповідати наступним вимогам: концентрувати увагу на комунікативних уміннях вираження думки, інтерпретації, сприйняття і обміны цікавою інформацією, а не на презентації граматичної форми; включати в себе різні види текстів та інші джерела інформації [2]. І. Ашер, І. Стевік та інші підкреслюють, що при відборі навчальних матеріалів необхідно звертати увагу на такі критерії: врахування потреб, інтересів студентів (елементи новизни, інтересу), співвіднесеність з темою, яка вивчається, спрямованість на вирішення конкретного комунікативної завдання та врахування соціокультурних реалій, які відображають характерні особливості мовної поведінки, дотримуючись етичних та естетичних норм [4; 6; 7].

У професійній підготовці майбутніх учителів до організації туристсько-краєзнавчої роботи значущим є здійснення акмеологічного підходу до формування комунікативної компетенції у процесі вивчення ними іноземних мов. Особливе місце належить мовній взаємодії студентів.

Комунікативний підхід орієнтований на створення процесу навчання, адекватного процесу мовної взаємодії, завдяки моделюванню основних закономірностей мовленнєвого спілкування. Даний підхід передбачає органічне поєднання свідомих і підсвідомих компонентів у процесі навчання іноземної мови, тобто засвоєння правил оперування іншомовними моделями відбувається одночасно з володінням ними комунікативно-мовленнєвою функцією.

Отже, важливу роль у формуванні комунікативної компетенції, розвитку мовного взаємодії відіграє акмеологічний підхід, впровадження якого в практику є нагальною потребою сьогодення .

Основними категоріями акмеології є розвиток і людина . «Акме» (вершина) у розвитку людини (спеціаліста) – це досконала, зріла особистість, здатна до проектування і здійснення вищих досягнень у своєму особистісному саморозвитку. Акмеологічний підхід орієнтований на цілісний сталий розвиток освітніх систем і суб'єктів освітнього процесу.

Практична реалізація ідей комунікативної спрямованості навчання іноземної мови у навчальних програмах отримала широке визнання в усьому світі. Багато

методистів вважають, що необхідний ретельний відбір навчальних матеріалів. Доступні матеріали, якщо вони не цікаві для студентів або дуже важкі, не забезпечують і не сприяють створенню взаємодії, що веде до комунікативності за допомогою мови. У сучасній зарубіжній методиці акмеологічний підхід до формування комунікативної компетенції студентів розглядається як мета навчання .

Комунікативна орієнтація процесу навчання іноземної мови визначається двома головними факторами: існування мотивації та існуванням перенесення мовленнєвих умінь у сферу їх практичного застосування [3, с. 46]. Ці два фактори найбільш широко реалізуються в грі, яка є моделюючим потенціалом щодо реальної, в тому числі комунікативної діяльності. Комунікативна спрямованість процесу навчання іноземних мов визначає необхідність розробки ігор, дидактичний потенціал яких може бути реалізований, перш за все у володінні різними видами мовленнєвої діяльності. На основі вивчення результатів досліджень учених і багаторічного власного педагогічного досвіду ми дійшли висновку, що важливим педагогічним інструментом у структурі професійної мовної підготовки майбутніх організаторів туристсько - краезнавчої роботи займає гра як вельми ефективний засіб у навчанні та розвитку мови і мовлення. Комплексна дидактична гра є центром цілеспрямованої, керованої діяльності студентів.

Комунікативну гру можна провести в парах або в маленькій групі. Будь-яка гра, як відомо, вимагає дотримання певних правил. Правила гри – це коротка інформація про принципи взаємодії з партнерами або ігровими об’єктами для вирішення навчально-пізнавальних завдань. У процесі підготовки до гри викладач формулює правила гри й оголошує вимоги до її проведення за правилами.

Дидактичне оснащення гри повинно забезпечити всіх учасників. У необхідні матеріальні засоби входять: краєзнавчі тексти , малюнки , кросворди , ребуси , головоломки.

Проведення ігор, дидактичний потенціал яких спрямований на формування вміння говорити іноземною мовою, варіативність моделі повинна виражатися в комунікативних намірах учасників і морально-професійних зразках мовної взаємодії майбутніх організаторів краєзнавчої роботи .

Комунікативні наміри учасників складаються , головним чином , у запиті та отриманні інформації . Комунікативна гра враховує комунікативний підхід до навчання іноземної мови, розкриває інтеркультурний фон гри з видів мовної діяльності. Наведемо приклад гри : "Не знаєш – спитай ! " .

Дана гра має таку структуру: 1.Формування пар для виконання завдань гри. 2 . Коментарі до змісту робочих аркушів А і В. 3 .Запитання учасників гри. А – недостатня інформація , В – вся інформація. Обмін ролями.

Сенс гри надрукований на спеціально підготовлених робочих листах А і В , які відносяться до дидактичного оснащення даної гри. Обмін інформацією реалізується на основі зразків мовної поведінки, які надаються в робочих листах відразу після назви гри . Маючи форму "Питання партнера – особиста відповідь", вони визначають у питаннях недостатність повідомлень, інформацію, одночасно допомагаючи студентам в організації бесіди з певної теми (наприклад, "Подорож", "Напрям", "Крос -похід " та ін.) Змістовну основу складає краєзнавчий матеріал

про свою країну, країни , мова яких вивчається , їх історії, національних традиції і звичаї.

Практика показала, що особливу увагу слід звертати на те, що матеріалам, що містяться в партнерів ігрової мовної взаємодії, характерний нерівномірний розподіл в них інформації: наявність її в робочому листі А і відсутність в робочому листі В і навпаки. Це означає, що один учасник гри з пари має доступ до тієї інформації , яка в той же час недоступна іншому. Суть гри полягає в обміні інформацією. Обмін мовними партнерами, краєзнавчими фактами актуалізує складний матеріал і розширює кругозір студентів, зміцнює їх самооцінку. Крім того, мовленнєва взаємодія студентів з використанням робочих аркушів передбачає самоконтроль, розвиток уваги, розвиток швидкості та адекватності реакції як важливого чинника міжособистісної комунікації .

Комунікативна спрямованість гри "Не знаєш – спитай !" забезпечується за рахунок імітації реального спілкування учасників. Якщо перший не знає відповіді на це запитання, він запитує у свого партнера.

На основі даної гри можна скласти каталог комунікативних ігор: 1) вікторина (питання – відповідь); 2) "згадай дату" (роки вказані в тексті, а дату студенти згадують самі); 3) доміно (до даної картці підібрати малюнок і слова) , 4) загадка (загадують студенти, а відповідає бажаючий), 5) кросворд (заповнення порожніх клітин); 6) " хто більше запам'ятає " (викладач пише основні мовні кліше , а потім витирає їх); 7) лото (малюнок лягає на потрібне пояснення); 8) "знайди слово в квадраті букв" (з перемішаних букв потрібно скласти потрібне слово); 9) пазл (з порізаних частин пропозицій потрібно скласти правильну); 10) продовжити розповідь; 11) снігова кулька (передача інформації, доповнення іншого); 12) дізнатися про текст за малюнком; 13) естафета (передача інформації від одного гравця до іншого).

Оволодіння методикою навчання шляхом використання навчальних ігор є в певному сенсі вершиною методичної майстерності викладача, який володіє традиційною "педагогікою сходження", прагне до мети – "педагогіки співробітництва", навчальної діяльності через рольову гру, девіз якої – "корисно і цікаво". У дидактичній грі втілюється формула педагогічної творчості: первісне абстрактне знання перетворюється на конкретне переживання, при цьому відпрацьовуються провідні знання та навички. Такі ігри виробляють в учасників "рефлекс свободи" (термін Куринського), адже рішення в них студент приймає самостійно . У грі формується співпричетність, самооцінка, співпереживання. Комунікативна гра – це насамперед дія, успіх якої визначається тими діями, які студент виконує в різних ситуаціях. Наведемо приклади .

Conference “The most comfortable and convenient kind of travelling” (Конференція “Найбільш зручний спосіб пересування”).

Студенти висловлюють свою думку з даного питання і аргументують її. Інші можуть задавати питання, заперечувати і т. д. Завдання – навести якомога більше аргументів.

“Travel Agency” (“Туристичне агентство”)/

Студенти розбиваються на команди по 3-4 особи в кожній. Їм дається завдання розіграти сцену в туристичному агентстві.

“Travelling”. (“Подорож”)

“A custom house” (“Митниця”)

Для гри можна взяти дві книги (“багаж”), листок паперу (“заборонений товар”). Перед грою важливо повторити лексику, щоб студенти могли вербально оцінити поведінку партнера. У грі беруть участь два “працівника митниці”, двоє “мандрівників” і вся аудиторія. На дошці можна записати опорні слова (name, business, country, reasons of travelling, to look nervous (exciting, red , pale), to keep silence, to behave oneself, to pretend, to be silent(calm, talkative).

Студенти-учасники запрошуються до дошки; вибирають ролі, мандрівники виходять; “працівникам митниці” повідомляють, що вони повинні з поведінки мандрівників визначити, хто з них перевозить заборонений товар . Учні висловлюють свою думку і коментують його . Потім “мандрівники” зізнаються, у кого з них “заборонений товар”.

Interview (“Інтерв’ю”)

Серед учасників дії заздалегідь вибирається відома особа (“представник англомовної країни”). Студенти повинні поцікавитися його біографічними даними, роботою, творчістю, життям, знайти цікаві факти.

На занятті один зі студентів обирається на роль відомої людини, інші виступають у ролі журналістів, ставлять різноманітні запитання .

“Make up a story” (“Придумай історію”).

Студентам дається завдання придумати історію. Вони по черзі придумують за пропозицією, тобто продовжують історію. Історія може бути про якогось мандрівника, можна придумувати забавні випадки, але основне завдання – використовувати якомога більше нової лексики і не повторюватися.

Quiz (Вікторина).

Учасники діляться на команди по 4-5 осіб. Кожній команді дається невелика анкета про рідну країну, про англомовну країну. Хто правильно і швидше виконає завдання, той і переможе.

"English - speaking countries " (Англомовні країни).

Можна використовувати ігри, такі як і в попередній збірці, змінюючи лише на відомості про інші країни (Ukraine, Russia, Belarus and others).

"A ship in a fog" ("Корабель в тумані")

Для гри потрібен шарф і секундомір. Перед грою необхідно підготувати майданчик з “перешкодами” (стільці) , “старт”, “фініш” або “порт” (простір між двома стільцями).

1 . Участь беруть два гравця: "капітан", який дає команди "кораблю" - студенту із зав'язаними очима, як пройти в порт, минаючи перешкоди.

2 . Можуть одночасно вийти два "кораблі" зі своїми "капітанами". Переможець - той, хто першим прийде до фінішу .

Орієнтовні команди: go straight ahead! Stop! Turn to the right left)! One step forward! Two steps to the right! A small step backwards! Etc.

English - speaking friend (Англомовний друг).

Студенти розігрують розмову зі своїм англомовним другом. Кожній парі видається тема для розмови, записана на карті.

Під час проведення ігор реалізуються такі педагогічні закономірності:

1) зведення абстрактних знань до реальних;

2) наближення до практичного розуміння різних ситуацій;

3) принцип миттєвого застосування знань.

Дидактичні функції ігор проявляються в освіті за адекватних умов для комплексного формування у студентів комунікативної компетенції іноземною мовою. Вибір студентом тієї чи іншої ролі обумовлює з одного боку, засвоєння конкретного навчального матеріалу в режимі індивідуальної роботи, а з іншого – кооперацію з іншими студентами для вирішення своєї навчально-пізнавальної задачі і реалізацію своєї рольової поведінки [5; 205].

Дидактичні ігри мають комунікативну функцію – об'єднання студентів у колектив, встановлення емоційних контактів; релаксаційну – зняття емоційної напруги, викликаної навантаженням на нервову систему в умовах інтенсивного навчання. Особливістю гри як форми навчання є те, що її учасники вчаться "добувати" знання, "знаходити" рішення методом дискусії, проб і помилок. Саме тому ігрову інформацію розподіляють за принципом: необхідна інформація, додаткова інформація, інформація на вимогу.

Різні види ігор відкривають широкі перспективи для використання міжпредметних зв’язків, дозволяють у конкретній ситуації використовувати знання з двох і більше предметів. Студенти заздалегідь продумують граматичні конструкції, складають словник спеціальних термінів і мовних кліше, вчаться самостійно вдосконалювати свої знання, отримані за фахом. Вони вчаться комунікації в процесі самої комунікації.

Найважливішою характеристикою комунікативного підходу є використання автентичних матеріалів, тобто таких, які реально використовуються носіями мови. "Мовленнєва взаємодія студентів іноді проходить при співучасті викладача в найрізноманітніших формах: парах, тріадах, невеликих групах, з усією групою. Об'єктом оцінки є не тільки правильність, але й швидкість усного мовлення та читання " [6, 47].

Серед типових ефективних методів навчання іноземних мов все більшого поширення набувають акмеологічні методи, які об'єднують в собі комунікативні цілі: мікронавчання (micro teaching); швидкий збір ідей (brainstorming); навчання через дію (learning though) ; колективна взаємодія (interactive learning) ; демонстрація (demonstration) ; перекодування інформації (information solving) ; рольові ігри (role-play) [2; 115].

На заняттях з іноземної мови майбутній організатор туристсько-краєзнавчої роботи розвиває навички та компетенції в сфері туризму і краєзнавства. Мета викладача – навчити студента оволодіти стратегією спілкування іноземною мовою. Комунікативна компетентність залежить від змін, які відбуваються в суспільстві. Як складові комунікативної компетентності можна визначити: здатність до участі в комунікативних ситуаціях, ситуативна адаптивність вільними вербальними, невербальними засобами соціальної поведінки, усвідомлення своїх перцептивних умінь .

Враховуючи те, що сьогодні туризм по праву характеризується як виключно значущий канал цивілізованої комунікації народів і особистостей і розширюються економічні та культурні зв'язки з іншими країнами , нагальною необхідністю є знання іноземної мови не тільки на рівні спілкування, а й знання спеціальної туризмознавчих термінології та реалізація її в мовній взаємодії з партнерами.

Висновки. Отже, при підготовці майбутніх учителів до організації туристсько-краєзнавчої роботи у процесі вивчення ними іноземних мов важливе значення мають дидактична гра, ситуативний метод діалогічного мовлення, оскільки спілкування, як і конкретна практика, відбувається у конкретних ситуаціях, які абсолютно не повторюються. Впровадження ситуацій у навчальний процес передбачає багаторазове варіювання соціальних ролей під час спілкування. Істотну роль прикладної спрямованості іноземних мов у підготовці майбутніх організаторів туристсько-краєзнавчої роботи відіграє мовленнєва взаємодія на основі застосування акмеологічного підходу у формуванні комунікативної компетенції, пошуку нових способів навчання.

Список використаних джерел

1. Выготский Л. С. Детская психология / Л. С. Выготский // Соб. соч.: В 6 т. Т.4. – М. : Педагогика, 1984. – 433 с.
2. Пассов Е. И. Основы методики обучения иностранным языкам / Е. И. Пассов. – М. : Русский язык, 1977. – 206 с.
3. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі : спільність і розбіжності : [монографія] / Л.П. Пуховська. – К. : Вища школа, 1997.- 47 с.
4. Asher I. Zearning Another Language through Acrions. The Complete Teacher's Gnidebook (2nd ed) Los Gatos, CA:Sky oaks Productions, 1982. – 219 p.
5. Basic American Language Instructor Course. Detence Language Institute, 1992. – 115 p.
6. Krashen S.D. Principles and Pratice in second Language Asquisition, 1987. – p. 31-32.
7. Stevick E. Teaching Languages: A Way and Ways / E.Stevick. – Rowley. Ma.: Newbury House, 1980. – 168 p.

Отримано 27.08.2013 р

УДК. 377.14.06

Москаленко А.М.°

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет психології, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ УПРАВЛІНЦІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті виявлено та обґрунтовано особливості формування професійної етики управлінців навчальних закладів у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Ключові слова: *етика, професійна етика, формування професійної етики, система підвищення кваліфікації педагогічних працівників, територіально-ціннісні відносини.*

В статье определены и обоснованы особенности формирования профессиональной этики управленцев учебными заведениями в системе повышения квалификации педагогических работников.

Ключевые слова: *этика, профессиональная этика, формирование профессиональной этики, система повышения квалификации педагогических работников, территориально-ценностные отношения.*

The paper identified and peculiarities of reasonable professional ethics management education in- system training of teachers.

° © Москаленко А.М., 2013 р.